

AZ AMERIKAI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK SZEREPE A FELNŐTTOKTATÁSBAN

DALE, Sheila: *The Adult Independent Learning Project: work with adult self-directed learners in public libraries* (Journal of Librarianship. 11.vol. 1979. 83–106. p.) és MILNER, Arthur: *Lifelong Learning Center: An experiment in counseling succeeds* (American Libraries 10.vol. 1979. 1.no. 32–34. p.) című cikke alapján összeállította KISS JENŐ.

A könyvtár eredendően az önművelés intézménye. Felnőttoktatási szerepe a társadalmi igényektől és a felnőttoktatás egyéb intézményeinek fejlődésétől függően időről-időre változik. Helyének változását jól szemlélteti, hogy míg 1929-ben a Cambridge-i Felnőttnevelési Világkonferencián a legfontosabb felnőttnevelési intézményként emlegették, az 1976-ban Nairobiban, az UNESCO közgyűlése által elfogadott felnőttnevelési ajánlások a sokféle felnőttoktatási intézmény egyikeként tulajdonítanak neki nagy jelentőséget.

A nevelési-oktatási rendszerek világszerte megújulóban vannak. Az „élethosszig tartó” (life-long) vagy folyamatos (continuing) nevelés-oktatás elve – amelyet az UNESCO kitartóan szorgalmaz immár két évtizede – mind elfogadottabbá válik és ez a hagyományos oktatás kereteinek szétfeszítésével jár. Mindinkább és mindenütt építeni kívánnak az élettapasztalatra, könnyíteni akarják a szakmaváltást, kötetlen formákat hoznak létre, és a bárhol és bármilyen módon szerzett tudást vizsgákkal és ennek fejében nyújtott főiskolai vagy szakmai diplomával ismerik el stb. A nálunk is legismertebb és legátfogóbb próbálkozás az angol Open University, de az Egyesült Államokban is állami és társadalmi szervezetek, oktatási és szociális intézmények, bizottságok és alapítványok ösztönzik az oktatási rendszer megújítását az egyéni lehetőségek figyelembe vétele, a rugalmas szerkezet és a hagyományokkal való szakítás elvei alapján. Különböző tervezetek készültek és kísérletek történtek annak érdekében, hogy megkönnyítsék mindenféle tanulási forrás használatát a közösség számára. Egyre többet írnak és tesznek „a tanulók másik 80 %-a” (ti. a nem hagyományos iskolarendszerben „tanulók”) érdekében.

E társadalmi törekvésekkel párhuzamosan és azokkal egymást kölcsönösen erősítve az amerikai közművelődési könyvtárak keresik saját helyüket és lehetőségeiket a mindjobban burjánzó felnőttnevelési formák (tanfolyamok, esti iskolák, önképzési modellek, művelődési klubok, magántanítás stb.) között. Úgy tűnik, leginkább a speciális tájékoztatószolgálat kiépítését tekintik a legadekvátábbnak és a legsikeresebbnek.

Felnőttoktatási tanácsadó szolgálat

A legalaposabb elképzeléseket három közművelődési könyvtár (San Diego, Miami, St. Louis) kezdeményezte és a hozzájuk 1973-ban csatlakozott 8 másikkal közösen dolgozták ki. A programot 1976-ban 9 könyvtár sikeresen teljesítette. A tervezet célja, hogy a könyvtár segítsen bármely felnőttet az önálló tanulásban, akár vizsgáért teszi ezt, akár nem. A résztvevők által szervezett iroda gyűjtötte és terjesztette a tapasztalatokat, felméréseket végeztetett, véleményeket gyűjtött, országos szemináriumot rendezett az elképzelések megvitatására. Az alkalmazott formákat és módszereket a részt vevő könyvtárakra bízta. A könyvtárakban felkészítő tanfolyamokat szerveztek az e munkában dolgozó könyvtárosok számára. A hároméves kísérlet eredményeit 1976-ban kétkötetes zárójelentésben tették közzé.

Valamennyi részt vevő könyvtár megszervezte a felnőtt tanulókra segítő tanácsadó szolgálatot. Ennek keretében a könyvtárosok – tanácsadóként együttműködve a tanulmánygyűjtőkkel – tájékoztató munkát végeztek. Átlagosan 38 perces alapinterjúban kiderítették, hogy mit akar tanulni az illető, mennyit tud az adott témáról, a tanulás melyik sajátos módját vagy helyét részesíti előnyben, a tanulás célját (diplomaszerzés, munkában való előbbrejutás, pusztán érdeklődés stb.), és a tanulásra szánt időt. Ezt követően közösen – alkalmanként 15–20 perces beszélgetésekben – tanulási tervet dolgoztak ki, amelyet az érdeklődő leggyakrabban olvasás, audiovizuális anyagok használata stb. útján – általában egyéni módon – teljesített (a résztvevők 67%-a előnyben részesítette a könyvekből és 62%-a az otthon való tanulást), de ha a cél úgy kívánta, iskolai vagy tanfolyami formára irányították. A könyvtáros a folyamatban nem a tanár, de nem is a pszichiátriai konzultáns szerepét töltötte be, hanem a tanulási terv kidolgozásában vett részt, és annak folyamatos végrehajtását segítette konzultációkkal és információkkal. A könyvtárosok sajátos helyét ebben a folyamatban az olvasók nem pontosan értették, de a pedagógusok méltányolták (nem láttak riválisokat a könyvtárosokban).

Eredmények és tanulságok

A 9 könyvtárban három év alatt 934 tanuló 969 önművelési tervet valósított meg. Rajtuk kívül több ezer érdeklődő került kapcsolatba a tanácsadó szolgálattal. A résztvevők 15%-a először találkozott a könyvtárral, 26%-a először használta az adott könyvtárat; 38%-a volt férfi, 62%-a nő, 73%-a 18–44 év közötti; 62%-uknak volt főiskolai végzettsége vagy már tanult főiskolán. A tanulási célokról sokat elárul, hogy 34% vizsgára készült, 28% ismereteit akarta bővíteni, 20% foglalkozást akart változtatni.

A tanulmányozott témák 39%-a humán jellegű volt, 32% a természet- és alkalmazott tudományokhoz tartozott, 29% volt a társadalomtudományi. Mit jelentettek ezek az arányok a valóságban? Sheila DALE megállapítása szerint (16 könyvtárossal csinált interjút, valamint áttanulmányozta és jegyzetekben közli a téma gazdag szakirodalmát) a legtöbb tervet meglehetősen alacsony főiskolai színvonal jellemezte vagy praktikus célú volt (hogyan kell autót javítani, a linóleumpadló készítés házi módszere). Sok program

rövid lejáratú volt és elég sok nem folytatódott az első találkozás után. Egyes becslések szerint a jelentkezők 80%-a abbahagyta a tanulást. Néhány példa, amelyeket a szerző esettanulmányszerűen leír: harmincéves férfi halásszá képezte át magát, többgyerekes anyja az amerikai irodalmat tanulmányozta, nyugdíjas házaspár Spanyolországgal ismerkedett, egy titkárnő a költészetet tanulmányozta, egy asszony papírbabákat tervezett az egyes történelmi korok jellemzésére az USA bicentenáriuma alkalmából, egy asszony megtanult gyorsírni (igaz, hogy ő esti tanfolyamon folytatta a könyvtárban kezdett tanulást). A szerző a példákkal és a minősítéssel nem becsüli le ezt a módszert, hiszen azt javasolja, hogy vezessék be Angliában, elsősorban azok számára, akik pályáztak, de nem nyertek felvételt az Open University-re.

Érdekes, hogy míg a tanulók 91%-a elégedett volt a szolgálattal, az abban dolgozó könyvtárosoknak csak 63%-a. A könyvtárosok sokkal inkább új, az eddigitől különböző feladatnak és nem eddigi munkájuk kiteljesítésének fogták fel az új szerepet, és ez sokukat idegesítette. A kétségektől és a félelmektől kevésbé szenvedtek azok, akik nemrégiben lettek könyvtárosok. A felkészítő tanfolyamon oktatott témák (programtervezés és értékelés, a felnőtt tanulók megismerése, döntéshozás és oktatástervezés, interjúkészítés és igényfelmérés, felkészítés az oktatási anyagok használatára stb.) közül a gyakorlatban a leghasznosabbnak az interjúkészítés módszere és a felnőtt tanulók pszichológiája bizonyult.

A kísérlet befejezése után a folyamat lelassult, az érdeklődés csökkent. Okát részben az anyagiak hiányában (a kísérletekre a pénzt különböző felnőttoktatási alapok, oktatási hatóságok adták), részben abban látták, hogy a könyvtárak felsőbb vezetői nem voltak meggyőzve az ügy fontosságáról. Ezzel szemben a tanácsadó szolgálatban dolgozó könyvtárosok úgy vélték, hogy értékes és a könyvtárhoz méltó tevékenységet végeztek, amelyet feltétlenül folytatni kell.

Forró drót és oktatási ügynökség

A fent leírt kísérletben részt vevő könyvtárak kartotékokat készítettek a helyi és országos képzési lehetőségekről (tanfolyamok, iskolák, tanárok, fizetendő díjak, tanulmányi idő, követelmények stb.). Ezeket az adatbankokat más módon – a felnőttoktatási tanácsadó szolgálatnál kevesebbet vállalva – is hasznosították. A Westchester Library System „felnőttoktatási forró drót”-ot létesített, és 1976 szeptembere és 1978 májusa között 1024 érdeklődőnek adott telefonon tényszerű tájékoztatást.

A tanácsadó szolgálat kísérletében is részt vett 4 New York-i könyvtár HELAS (Higher Education Library Advisory Service = Felsőoktatási Könyvtári Tanácsadó Szolgálat) néven épített ki tájékoztató szolgálatot, amely a középiskola utáni tanulási lehetőségeket a tanulási célokkal és a személyes körülményekkel igyekezett kapcsolatba hozni. Ezt az első hat hónapban 2000-nél többen keresték meg, és 50%-uk valóban tovább is tanult. E könyvtárak mindegyike alkalmazott erre a munkára egy-egy jólképzett főfoglalkozású szakértőt. Az akciót egy, az Oktatási Minisztérium kezelésében lévő alaphoz finanszírozzák.

Az oktatási törvény 1976-os módosítása arra ösztönzi az oktatás megreformálásával foglalkozókat, hogy olyan tájékoztató központokat létesítsenek, amelyek kapcsolatot képesek teremteni a tanulási lehetőségek és az egyéni elképzelések között. Az USA-ban 1978-ban 215 ilyen „oktatási ügynökség” működött (1979-ben 300-nál is több), közülük 42 közművelődési könyvtárban. Tevékenységük hasonló a fent leírt tanácsadó szolgálat-hoz, de annál gyakorlatiasabb jellegű, inkább a szakmai képzésre és a hivatásbeli érvényesülés segítésére irányul. Arthur MILNER cikke a Free Library of Philadelphia-ban megvalósított ilyen ügynökséget ismertet, amelynek létesítésére 90 000 \$-t kaptak az állam oktatásügyi hatóságától, és amely két év alatt 4000 ügyfelet szolgált. A „cég reklámja” Rosalie Diggs háziasszony, aki gáz- és vízvezetékszerelővé képezte át magát segítségükkel.

A magyar közművelődési könyvtárak legutóbb a TV Mindenki Iskolája sorozata kapcsán tettek kísérletet a felnőttoktatás hatékonyabb segítésére. Nemcsak rajtuk – felnőttoktatásunk színvonalán is – múltott, hogy nem nagyobb eredménnyel. Az amerikai könyvtárak – mint a Könyvtári Figyelő 1980/1. számában PENLAND, P. – MATHAI, A. könyvének, most meg a gyakorlati tapasztalatoknak az ismertetése bizonyítja – előbbre tartanak nálunk. A tanulságokat a könyvtárosoknak és a felnőttoktatási szakembereknek együttesen kellene levonniuk.

A KÖNYVTÁRVEZETÉS KÉRDÉSEIRŐL szervezett tudományos tanácskozást a moszkvai Össz-szövetségi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár (VGBIL) 1979 októberében, melyen a Szovjetunió könyvtárain kívül Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és az NDK is képviseltette magát. Bevezető előadásában L. A. Gvisiani hangsúlyozta, hogy napjainkban különösen nagy jelentősége van a könyvtári tevékenység tudományos szervezésének. Az irányítás fő funkcióit a következőkben állapítja meg: a célok és feladatok kitűzése, a szervezeti struktúra kialakítása, a gyakorlati tevékenység megszervezése, az eredmények értékelése, nyilvántartása, ellenőrzése. A könyvtár fő feladatainak megoldásában az egységes eljárást és az integrálódást biztosító centralizmust, a munkamegosztásban a decentralizációt tartja fontosnak, ami lehetővé teszi a kezdeményező-készség maximális kifejtését, az alkotókészség kibontakozását. Úgy véli, hogy a szervezeti struktúra kialakításának fontos tényezője a vezetés beavatkozásának minimalizálása, vagyis a feladatok saját szinten való megoldása. — Figyelemre méltó volt N. A. Sztarov előadása a könyvtárvezetők munkájának szervezéséről. Politikai, szakmai és személyes tulajdonságokból, valamint az élethez és az emberekhez való viszonyból állította össze azt a mintegy ötven karakterizáló tulajdonságot, amelyek alapján a jó vezetőket ki lehet választani. A megfelelő intellektuális tulajdonságokon kívül a vezetőkkel szembeni elvárások között jelentős szerepet tulajdonít a munkatársakkal való kapcsolatteremtő képességnek. Hangsúlyozza, hogy a beosztottakkal szembeni elvárásokat világosan kell ismertetni, hagyni kell őket dolgozni, biztosítva jogaikat, a szükséges segédeszközöket és munkafeltételeket. — A vezetés sokirányú feladatai közül más előadások kiemelték a koordinálás kérdését (N. Sz. Kartasov), valamint a társadalom részvételét a könyvtárvezetésben (L. A. Silov). — Gotthard Rückl az NDK általános tudományos könyvtári irányításának feladatairól, munkamódszereiről és struktúrájáról tartott előadást. — A magyar delegátus az Állami Gorkij Könyvtár tapasztalatai alapján számolt be a könyvtárvezetés néhány kérdéséről. — A konferencia anyagát a VGBIL rövidesen több nyelven is közzéteszi.

(TÓTH GYULA — Állami Gorkij Könyvtár — híradása.)